

ДЪРЖАВНИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ И ТЕНДЕНЦИИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ – ГОДИНА ПО-КЪСНО

Лиляна Вълчева, Стефан Аспарухов

Национален браншов синдикат „Висше образование и наука“

Резюме. В публикацията са изведени резултати от проведено изследване в началото на 2018 г. върху 33 държавни висши училища (ДВУ) в България по данни на Национания браншов синдикат „Висше образование и наука“ (НБС ВОН) към Конфедерацията на независимите синдикати в България (КНСБ).

В сравнителния анализ, структуриран в две части: първо – за цялата съвкупност от ДВУ, и второ – за систематизирани от НБС ВОН шест групи ДВУ според спецификата на обучение в тях, е проследен прогресът на развитие на ДВУ от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г. по следните параметри: 1) относителна промяна в натуралните показатели (брой студенти, брой наети, брой преподаватели учени); 2) относителна промяна в основните трудови възнаграждения, вкл. съпоставени към промяната в регионалните средни брутни работни заплати (СБРЗ) по данни от Националния статистически институт (НСИ); 3) промяна в стойностите на допълнителните трудови възнаграждения.

Изследването представлява логическо продължение на публикацията „Систематизация и сравнителен анализ за състоянието на държавните висши училища в България“ (Valcheva, Asparuhov, 2017) и е направено по повод прилаганите и предстоящите реформи в системата на висшето образование и науката в България и в подкрепа на социалните партньори от Министерството на образованието и науката (МОН) и Комисията по образование и наука към Народното събрание (КОН – НС), насочено към Работодателите – за подобряване ефективността на управление на ДВУ в контекста на новите изисквания на Закона за висшето образование (ЗВО), Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и други нормативни актове, свързани с начина, условията и реда за финансирането на висшето образование (ВО) и акредитацията на ДВУ.

Keywords: higher education; science; universities; autonomy; quality; financing; management; reform; higher schools; syndicates; social dialogue and partnership

1. Въведение

Изследването обхваща 33 държавни висши училища (ДВУ) в Р България и не включва военните (3) и частните ВУ (14), Академията на МВР и БАН.

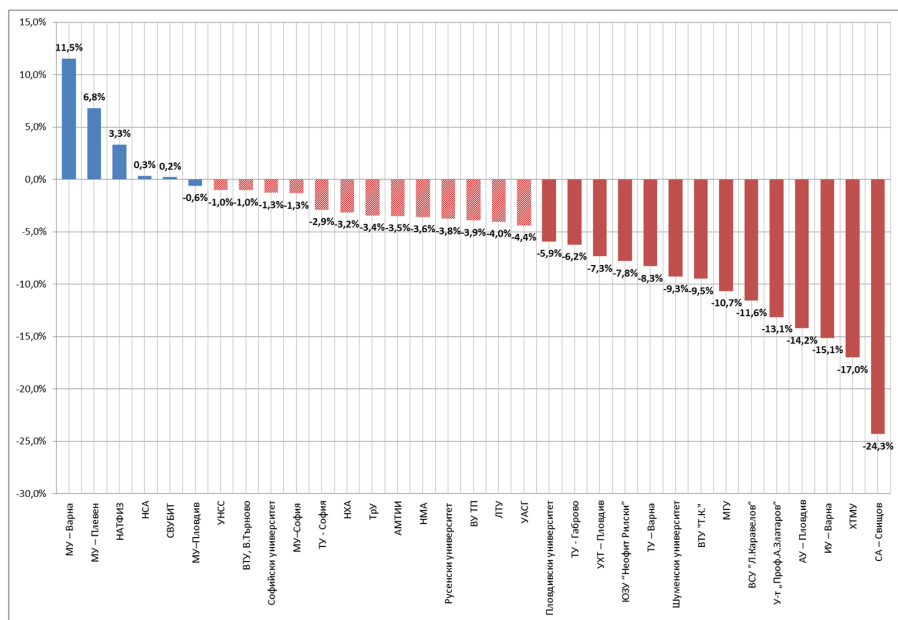
За получаване на резултатите е използван подходът „от горе надолу“, т.е. първо е направен сравнителен анализ за цялата съвкупност от ДВУ независимо от тяхната принадлежност – по обективни показатели и данни, събрани от структурите на НБС ВОН и данни от НСИ. На второ място, сравнителният анализ е приложен поотделно за вече систематизираните шест групи ДВУ, обучаващи в сходни професионални области.

Основна задача на изследването е да се направи проверка за управлението на промяната и адаптацията на ДВУ спрямо новите условия за финансиране на висшето образование.

Представените количествени параметри са изразени в относителна стойност за по-ясно визуализиране на тенденциите в периода 31.12.2016 г. – 31.12.2017 г. Абсолютната им стойност със съпътстващи анализи бяха представени на Националния форум в УНСС през 2018 г.¹⁾

2. Обобщен сравнителен анализ за всички ДВУ

Общият средно приравнен брой студенти, обучаващи по държавна поръчка за учебната 2017/2018 г., по данни от регистъра на МОН (чл. 10, ал. 2/ЗВО) е 151 401,

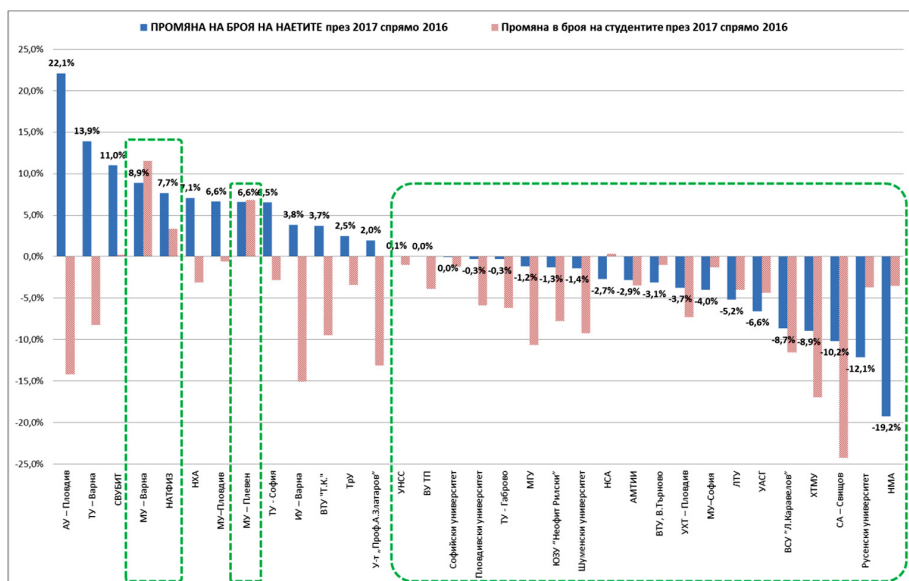

Фигура 1. Промяна на броя обучаващи студенти по държавна поръчка в относителна стойност за учебната 2016/2017 г. спрямо 2017/2018 г.

което представлява намаление с 5,1% спрямо учебната 2016/2017 г. (фиг. 1)²⁾. Само шест от ДВУ успяха да увеличат или да запазят броя на обучаваните студенти – медицинските университети във Варна, Плевен и Пловдив, НАТФИЗ, НСА и СВУБИТ. Медицинският университет във Варна е „първенец“, като в сравнение с предходната 2016 година е увеличил броя на студентите с 342 души (11,5%). За тринадесет ДВУ броят на студентите е намалял с от 1% до 5%, а за четиринадесет – с над 5%, като „рекордьор“ е Стопанската академия в Свищов, която само за една година е загубила почти 1200 студенти (24,3%).

При сравнителния анализ за броя на наетите на основен трудов договор се установи, че повечето от ДВУ (23) се адаптират относително бързо в контекста на намаляващия или увеличаващия се брой студенти и докторанти (фиг. 2 – оградени със зелен пунктир). Три от тези ДВУ – медицинските университети във Варна и Плевен и НАТФИЗ, са увеличили броя на наетите в условия на увеличен брой на обучаваните, докато останалите 20 ДВУ са намалили или са запазили броя на наетите поради запазен или намален брой на обучаваните студенти.

От изведените данни се открояват 10 ДВУ, които въпреки намаления или запазен брой студенти са увеличили броя на наетите на основен трудов договор. В началото на класацията се поставя АУ – Пловдив, в който броят на наетите е увеличен с 22,1% (74 нови преподаватели и 19 нови служители) при

Фигура 2. Промяна в броя наети на основен трудов договор, изразена в относителна стойност към 31.12.2016 г. спрямо 31.12.2017 г.

условия на намален общ брой на студентите с 14,2% (339 души). Другите два университета, които отчитат значително намаляване на броя на обучаваните студенти и докторанти – ИУ – Варна (-1379 души) и Университетът в Бургас (-411 души), същевременно увеличават броя на наетите с от 2 до 4 %.

Общият брой на наетите в системата за разглеждания период е увеличен с 0,32% (от 22 826 към 31.12.2016 до 22 938 към 31.12.2017 г.).

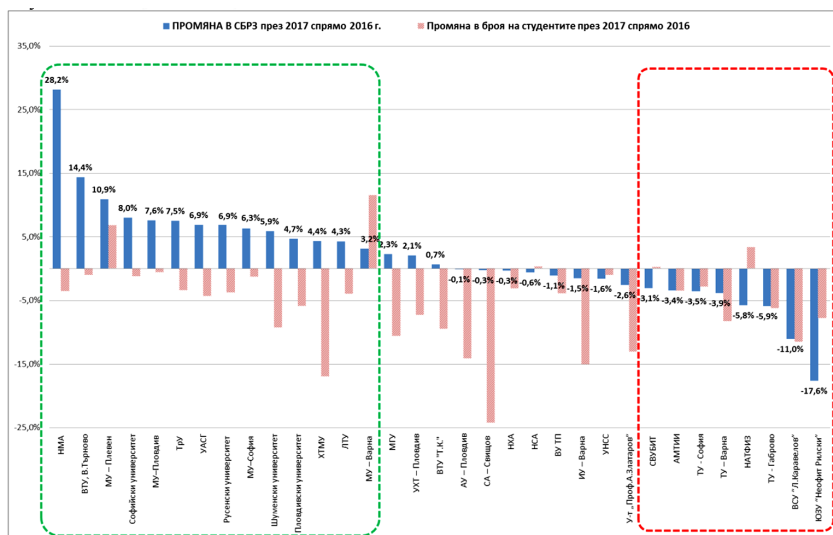
По данни от Националния статистически институт средната брутна работна заплата (СБРЗ) в страната се е повишила от 1012 лв. към 31.12.2016 г. на 1123 лв. към 31.12.2017 г., което представлява ръст от 10,97 %. По данните на НБС – ВОН средната брутна месечна заплата усреднено за ДВУ за същия период е **нараснала с едва 1,59 %** (от 1257 лв. в края на 2016 г. до 1277 лв. в края на 2017 г.) Ръстът на СБРЗ е нехомогенен в ДВУ и се наблюдава слаба корелация между него и размера на броя обучавани студенти, както беше установено и в предходното ни изследване.

В края на 2017 г. значителен ръст в размера на СБРЗ, по-висок от средния ръст за страната, отчитат в три ДВУ – в НМА с +28,2% (от 1030 лв. на 1320 лв.), във Великотърновския университет с +14,4% (от 1021 лв. на 1168 лв.) и в МУ – Плевен, с +10,9% (от 1196 на 1326 лв.). В 11 други ДВУ също е повишена СБРЗ спрямо 2016 г. – в Медицинския университет в Плевен (+10,9%), Софийския университет (+8,0%), Медицинския университет в Пловдив (+7,6%), Тракийския университет в Стара Загора (+7,5%), УАСГ (+6,9%), Русенския университет (+6,9%), Медицинския университет в София (+6,3%), Шуменския университет (+5,9%), Пловдивския университет (+4,7%), ХТМУ (+4,4%), ЛТУ (+4,3%), МУ – Варна (+3,2%). Наблюдава се потенциал за по-осезаемо повишаване на СБРЗ в Медицинския университет в Плевен, и особено във Варна, поради повишен брой обучавани студенти в сравнение с другите осем, които са успели да повишат СБРЗ независимо от намаления брой обучавани (фиг. 3, зелен пунктир).

Десет от държавните висши училища могат да се причислят към групата със „замразени“ СБРЗ за изследвания период (в интервала $\pm 3,0\%$), но с тревога се отчита намаляване на СБРЗ в 8 ДВУ – СВУБИТ (-3,1%), АМТИИ (-3,4%), ТУ – София (-3,5%), ТУ – Варна (-3,9%), НАТФИЗ (-5,8%), ТУ – Габрово (-5,9%), ВСУ „Л. Каравелов“ (-11,0%), ЮЗУ „Неофит Рилски“ (-17,6%).

Неизяснени остават аномалиите за ДВУ, обучаващи в едни и същи професионални области, като например отчитането на ръст на СБРЗ в НМА с 28,2% при намален брой обучавани студенти с 3,6% спрямо спад на СБРЗ в НАТФИЗ с 5,8% при увеличен брой на обучаваните студенти с 3,3%.

При сравнение на данните от НСИ за СБРЗ в района/града, където е локализирано държавното висше училище или група училища, с данните на НБС ВОН за СБРЗ в съответното ДВУ или група ДВУ за поредна година се наблюдава негативна тенденция за софийските ДВУ (фиг. 4).

Фигура 3. Промяна в размера на средната брутна работна заплата, изразена в относителна стойност към 31.12.2016 г. спрямо 31.12.2017 г.

Усреднено за страната наетите в системата на висшето образование получават с 41% по-високи брутни заплати в сравнение със средните за района/града. Така например в най-благоприятно положение са наетите в университетите във Варна, където СБРЗ е с 71% по-висока от средната за района (1712 лв./1004 лв.), в университетите в Благоевград – с 66% (1195 лв./722 лв.), в Плевен – с 59% (1326 лв./836 лв.), в Пловдив – с 45% (1370 лв./943 лв.).

Единствените наети в системата на ВО, които получават усреднено по-ниски възнаграждения от средните за района, са тези в софийските ДВУ, където СБРЗ са със 17% под СБРЗ за София-град (1207 лв./1460 лв.). От ДВУ в столицата само в два СБРЗ е по-висока от средната за града – в НСА (1471 лв.) и в МУ – София (2121 лв.).

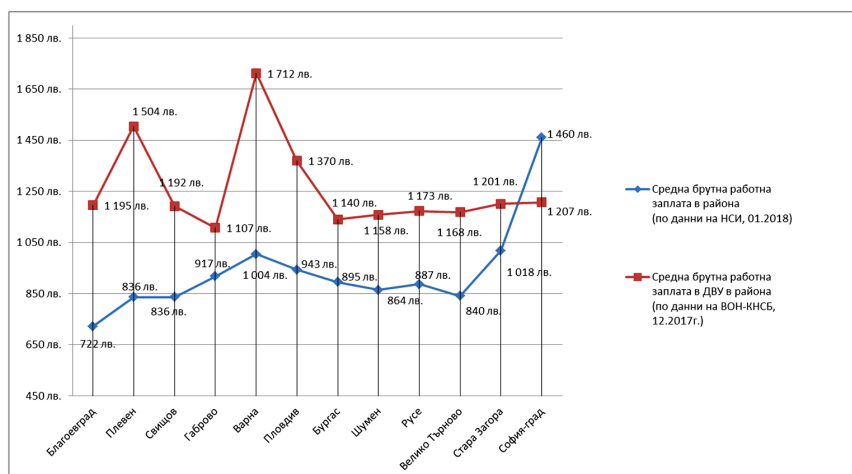
Темпът на растеж в СБРЗ в университетите в по-малките градове е значително по-висок от ръста на СБРЗ в съответния район – Велико Търново (+8,9%), Стара Загора (+4,5%), Плевен (+2,3%), Русе (+2,2%).

В другата крайност са поставени ДВУ, които не успяват да „догонят“ темпа на растеж на средните заплати в района – София-град (-1,5%), Бургас (-5,3%), Свищов (-8,8%), Габрово (-14,8%), Благоевград (-20,1%).

За разглеждания период положителна промяна в допълнителното трудово възнаграждение за придобит клас „прослужено време“ не се наблюдава в нито едно ДВУ. Показателят е намален в СА – Свищов, от 1,70% към 2016 г. на 1,30% към 2017 г.

Допълнителните трудови възнаграждения за придобита ОНС „доктор“ са повишени в 4 ДВУ – Шуменски университет (от 250 лв. на 300 лв.), НМА (от 252 лв. на 306 лв.), Университета в Бургас (от 315 лв. на 382,5 лв.), НАТФИЗ (от 252 лв. на 306 лв.).

Допълнителните трудови възнаграждения за придобита НС „доктор на науките“ е повишена освен в горепосочените четири университета и в УАСГ (от 300 лв. на 400 лв.).

Фигура 4. Отношение на СБРЗ в района/града спрямо СБРЗ в ДВУ към 31.12.2017 г.

3. Сравнителен анализ между висшите училища по групи

3.1. Държавни висши училища от Група 1, обучаващи предимно в областта на педагогическите, хуманитарните и природните науки, математиката и информатиката

В групата попадат ВТУ – Велико Търново, Пловдивският университет, Русенският университет, Софийският университет, Тракийският университет, Университет „Проф. А. Златаров“ – Бургас, Шуменският университет и ЮЗУ – Благоевград (фиг. 5).

За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е намалял с 4,5% (3287 души) – от 72 559 през учебната 2016/17 г. на 69 272 през учебната 2017/18 г., като нито едно от ДВУ не е увеличило броя на обучаваните студенти. Най-голям спад на обучаваните се установи в Университета „Проф. А. Златаров“ в Бургас (-13,1%).

Общият брой на наетите е намалял със 100 души, като броят на преподавателите е увеличен със 114 души (+2,3%) – от 4927 през 2016 г. до 5041 през

2017 г., а броят на преподавателския състав е намален с 214 души (-6,3%) – от 3376 през 2016 г. до 3162 през 2017 г.

Като водещи ДВУ в Група 1 за разглеждания период се отчитат:

– Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“, в който при относително устойчив брой на обучаваните студенти и при минимална оптимизация в състава на наетите (20 преподаватели повече и 46 преподаватели по-малко) размерът на СБРЗ е увеличен със 147 лв. (14,4%);

– Софийският университет „Св. Климент Охридски“, в който, отчитайки сложната структура и размер на учреждението, размерът на СБРЗ е увеличен с 96 лв. (8,0%), при относително запазен състав на наетите (18 преподаватели по-малко и 17 служители повече);

– Тракийският университет – Стара Загора, в който броят на обучаваните е намалял с 3,4% спрямо 2016 г., но е намерена „формула“ за повишаване на наетите с 2,5% (6 преподаватели повече и 20 преподаватели повече) и повишаване размера на СБРЗ с 84 лв. (7,5%) – от 1117 лв. на 1201 лв.

Две от ДВУ в групата отчитат намаление в размера на СБРЗ – по-значително в ЮЗУ – Благоевград (-17,6%), и по-малко в Университета в Бургас (-2,6%), в който пък се повишават допълнителните трудови възнаграждения за придобита ОНС и НС с над 20%.

Фигура 5. Промяна на показателите брой обучавани студенти, общ брой наети на основен трудов договор и СБРЗ за ДВУ от Група 1 от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г.

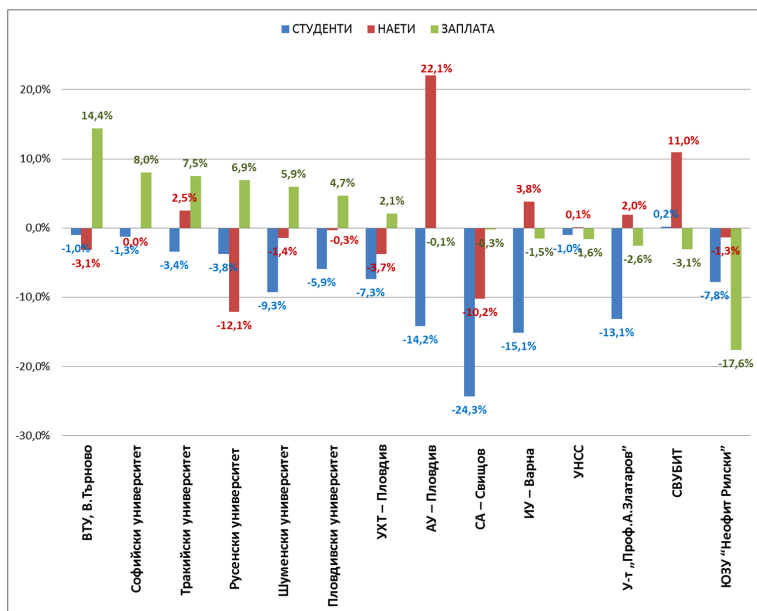
3.2. Държавни висши училища от Група 2, обучаващи предимно в областта на социалните, стопанските и правните науки

В групата попадат 14 ДВУ – Аграрният университет в Пловдив, ВТУ – В. Търново, Икономическият университет – Варна, Пловдивският университет, Русенският университет, СВУБИТ, Софийският университет, СА – Свищов, Тракийският университет, УНСС, Университет „Проф. А. Златаров“, УХТ – Пловдив, Шуменският университет и ЮЗУ – Благоевград (фиг. 6).

За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е намалял с 6,0% (6576 души) – от 110 628 през учебната 2016/2017 г. на 104 052 през учебната 2017/2018 г., като само СВУБИТ не е намалил броя на обучаваните. Най-голям спад по този показател се установи в СА – Свищов (-24,3%).

Общият брой на наетите е намалял с 37 души, като броят на преподавателите е увеличен с 231 души (средно +3,4%) – от 6759 през 2016 г. до 6990 през 2017 г., а броят на непреподавателския състав е намален с 268 души (средно -5,5%) – от 4840 през 2016 г. до 4572 през 2017 г.

Промяна на СБРЗ в групата възлиза на +1,02%, което е твърде незначително на фона на повишението на СБРЗ за страната. СБРЗ в групата към 31.12.2017г. е 1300 лв.

Фигура 6. Промяна на показателите брой обучавани студенти, общ брой наети на основен трудов договор и СБРЗ за ДВУ от Група 2 от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г.

Седем от ДВУ в групата отчитат повишаване на СБРЗ, три от тях са с относително непроменени СБРЗ (СА – Свищов, ИУ – Варна, и УНСС), а три (Университет „Проф. А. Златаров“, СВУБИТ и ЮЗУ – Благоевград) са с по-ниски СБРЗ през 2017 г. спрямо 2016 г.

Пет от ДВУ в групата са повишили броя на наетите на основен трудов договор: АУ – Пловдив, с 93 души (+22,1%), СВУБИТ – 20 (+11,0%), ИУ – Варна – 18 (+3,8%), Тракийският университет – 26 (+2,5%), Университет „Проф. А. Златаров“ – 9 (+2,0%).

3.3. Държавни висши училища от Група 3, обучаващи предимно в областта на техническите науки

В групата попадат 12 ДВУ: ВСУ „Любен Каравелов“, ВТУ „Тодор Каблешков“, ВУ ТП, МГУ, Русенският университет, ТУ – Варна, ТУ – Габрово, ТУ – София, УАСГ, Университет „Проф. А. Златаров“, УХТ – Пловдив, и ХТМУ (фиг. 7).

За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е намалял с 6,5% (2645 души) – от 40 597 през учебната 2016/2017 г. на 37 952 през учебната 2017/2018 г., като нито едно от ДВУ не е увеличило броя на обучаваните студенти. Най-голям спад на обучаваните се установи в ХТМУ (-17,0%), Университет „Проф. А. Златаров“ (-13,1%) и ВСУ „Любен Каравелов“ (-11,6%).

Общият брой на наетите в ДВУ от групата не е променен.

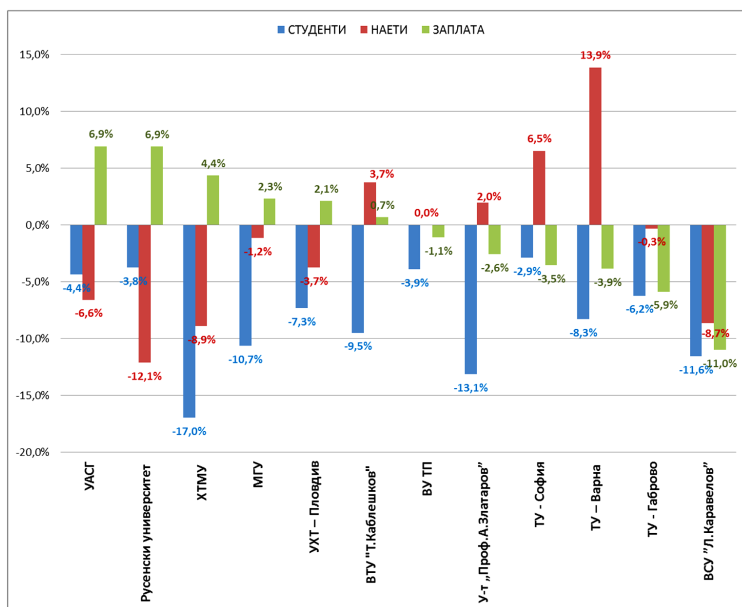
Промяната на СБРЗ в групата възлиза на 1,18% (+12 лв.), достигайки до СБРЗ за групата от 1070 лв., което също е незначително на фона на поскъпващия живот и увеличената СБРЗ за страната.

Пет от ДВУ отчитат повишаване на СБРЗ, като в две от тях повишението е по-значително – в УАСГ (+6,9%) и в Русенския университет (+6,9%), но в абсолютно изражение СБРЗ в УАСГ (1033 лв.) е по-ниска със 140 лв. в сравнение със СБРЗ в РУ и остава под усреднената заплата за групата (1059 лв.). В същите два университета се наблюдават драстични различия и в размера на допълнителните трудови възнаграждения – за ОНС „доктор“ в РУ се плащат със 100 лв. повече, отколкото в УАСГ, а за НС „доктор на науките“ – с 200 лв. повече.

Въпреки значителното намаление в броя на обучаваните в четири от ДВУ се наблюдава повишаване на броя на наетите – Университет „Проф. А. Златаров“ (+2,0%, ВТУ „Т. Каблешков“ (+3,7%), ТУ – София (+6,5%), ТУ – Варна (+13,9%), а това, от своя страна, закономерно е довело и до намаляване на СБРЗ – ТУ – София (-3,5%), и ТУ – Варна (-3,9%).

Влошени параметри се наблюдават в ТУ – Габрово, където при относително запазен брой на наетите и намален брой на обучаваните (-6,25%) СБРЗ е намалена с 5,9% (-69 лв.). Но в най-незавидна за работещите позиция е ВСУ „Л. Каравелов“, където наетите са редуцирани с 8,7%, обучаваните са намалели с 11,6%, а СБРЗ – с 11,0% (-108 лв.). Към 31.12.2018 г. ВСУ „Л. Каравелов“

отчита СБРЗ в размер на 872 лв., което е с 67% по-малко от средната заплата в София-град.

Фигура 6. Промяна на показателите брой обучавани студенти, общ брой наети на основен трудов договор и СБРЗ за ДВУ от Група 3 от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г.

3.4. Държавни висши училища от Група 4, обучаващи предимно в областта на аграрните науки и ветеринарната медицина

В групата попадат три ДВУ: АУ – Пловдив, ЛТУ – София, и Тракийският университет – Стара Загора, като и трите бележат отрицателен ръст в броя на обучаваните.

За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е намалял със 6,2% (-611 души) – от 9920 през учебната 2016/17 г. на 9309 през учебната 2017/18 г., като нито едно от ДВУ не е увеличило броя на обучаваните студенти (фиг. 7). Най-значителен спад на обучаваните се установи в АУ – Пловдив (-14,2%).

Общият брой на наетите в ДВУ от група 4 е относително непроменен. Лесотехническият университет – София, е намалил броя на наетите с 35 души, от които 16 преподаватели и 19 работници и служители.

Усреднената СБРЗ за трите ДВУ се е увеличила с незначителните 44 лв. (+3,72%), достигайки до 1235 лв. през 2017 г. спрямо 1191 лв. през 2016 г.

Допълнителните трудови възнаграждения по всички параметри остават непроменени.

3.5. Държавни висши училища от Група 5, обучаващи предимно в областта на здравеопазването и спорта

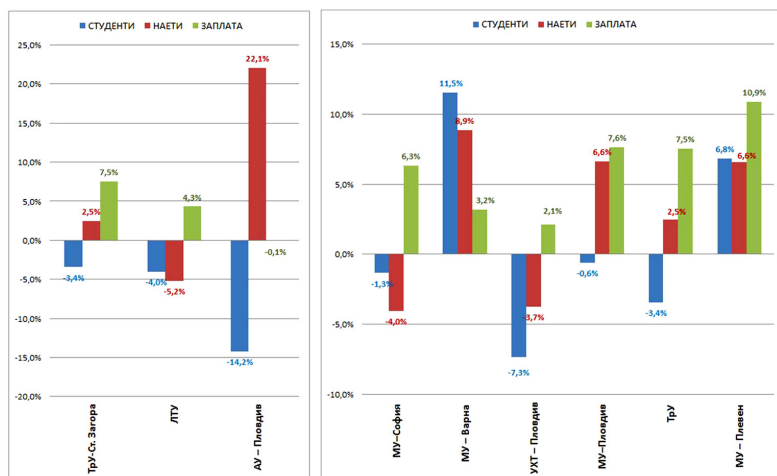
В групата попадат 6 ДВУ: МУ – Варна, МУ – Плевен, МУ – Пловдив, МУ – София, НСА и Тракийският университет – Стара Загора (фиг. 7).

За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е относително запазен – от 20 916 през учебната 2016/2017 г. на 20 873 през учебната 2017/2018 г. Най-голям спад по този показател се установи в УХТ – Пловдив (-7,3%), а най-голям ръст – в МУ – Варна (+11,5%).

Общият брой на наетите е увеличен със 139 души (+2,40%), сред които броят на преподавателите е увеличен с 54 души – от 3448 през 2016 г. до 3502 през 2017 г., а броят на непреподавателския състав – с 85 души – от 5873 през 2016 г. до 5976 през 2017 г.

СБРЗ в групата са повишени средно със 6,3% – от 1480 лв. към 31.12.2016 г. до 1570 лв. към 31.12.2017 г.

Всички ДВУ в групата отчитат повишаване на СБРЗ, като при три от тях се наблюдава по-значително увеличение. В МУ – Плевен, повишението е с 10,9% (+130 лв.), а в МУ – София – с 6,3% (+126 лв.), достигайки до най-високата средна заплата в ДВУ в България – 2121 лв./мес. В МУ – Пловдив, повишаването на СБРЗ също е значително (+7,6%) – със 121 лв., достигайки до СБРЗ за Университета от 1706 лв. през 2017 г. спрямо 1585 лв. през 2016 г.

Фигура 7. Промяна на показателите брой обучавани студенти, общ брой наети на основен трудов договор и СБРЗ за ДВУ от Група 4 (вляво) и от Група 5 (вдясно) от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г.

3.6. Държавни висши училища от Група 6, обучаващи предимно в областта на изкуствата

В групата попадат четири ДВУ: АМТИИ – Пловдив, НАТФИЗ, НМА и НХА.

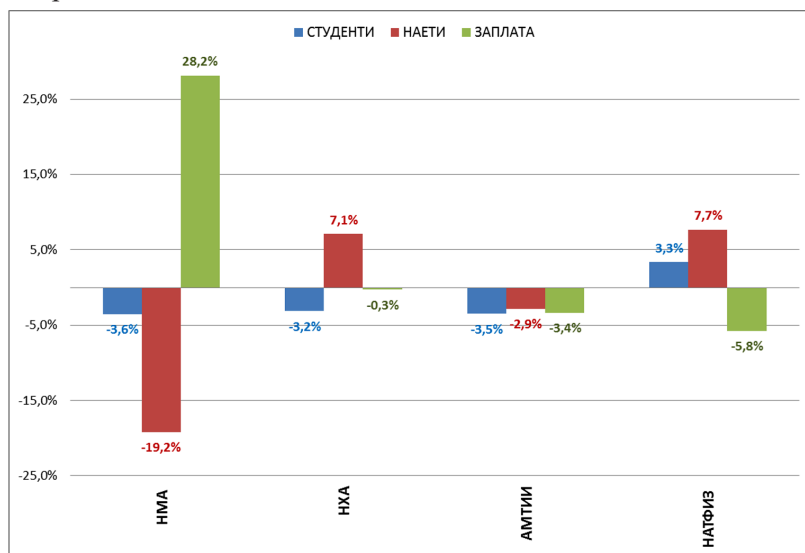
За изследвания период общият брой на обучаваните в групата е относително запазен – от 3054 през учебната 2016/2017 г. на 2995 през учебната 2017/2018 г. (-1,9%). Най-голям спад по този показател се установи в НМА (-3,6%), а най-голям ръст – в НАТФИЗ (+3,3%).

Общият брой на наетите е намален с 29 души (-3,3%), сред които броят на преподавателите е намален с 11 души – от 494 през 2016 г. до 483 през 2017 г., а броят на непреподавателския състав – с 18 души – от 388 през 2016 г. до 370 през 2017 г.

СБРЗ в групата са повишени средно с 3,8% – от 1172 лв. към 31.12.2016 г. до 1217 лв. към 31.12.2017 г.

Само НМА отчита значително повишаване на СБРЗ (+28,2%) с 290 лв. спрямо 2016 г. В НХА се наблюдава повишаване броя на наетите и запазване размера на СБРЗ. В другите две академии – АМТИИ и НАТФИЗ, средните brutни заплати са с намалени стойности (-3,4% и респ. -5,8%).

В МУ – Пловдив, повишаването на СБРЗ също е значително (+7,6%) – със 121 лв., достигайки до СБРЗ за Университета от 1706 лв. през 2017 г. спрямо 1585 лв. през 2016 г.

Фигура 8. Промяна на показателите брой обучавани студенти, общ брой наети на основен трудов договор и СБРЗ за ДВУ от Група 6 от 31.12.2016 г. до 31.12.2017 г.

АМТИИ – Пловдив, е едно от малкото ДВУ (вж. ВСУ „Л. Каравелов“), при които се наблюдава редуциране и на трите параметъра.

5. Заключение

От направеното изследване се установи, че само два от определените през 2017 г. седем водещи университета са запазили позициите си, представляващи предсказуеми институции, програмно ориентирани, с добро управление и добри практики. Това са Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ и Медицинският университет – София. При другите пет висши училища (УНСС, СА – Свищов, ИУ – Варна, АУ – Пловдив, НХА) се наблюдава известно забавяне и колебание в темповете на развитие по изследваните параметри и тяхното място се заема от ДВУ с подобрени параметри през 2017 г. спрямо 2016 г. – Софийския университет, НМА, ВТУ – В.Търново, МУ – Пловдив, и МУ – Плевен.

В другата крайност, като изправени пред финансово-управленски предизвикателства и/или институции с потенциал за повишаване на социалния статус на наетите, остават Висшето строително училище „Любен Каравелов“ – София, и Университетът по библиотекознание и информационни технологии – София. При Тракийския университет – Стара Загора, Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ – София, Химико-технологичния и металургичен университет – София, Университета по архитектура, строителство и геодезия – София, и Висшето строително училище „Любен Каравелов“ – София, се наблюдават положителни тенденции за подобряване на параметрите, които все още се отчитат като недостатъчни.

Негативни тенденции по изследваните параметри през 2017 г. спрямо 2016 г. приближава други ДВУ към групата на оставащите: ТУ – Габрово, ТУ – Варна, ТУ – София, и АМТИИ – Пловдив.

През последните години в Европейското пазарно пространство се обособяват две основни тенденции на развитие на висшето образование³⁾.

На първо място, нарастваща диверсификация на висшето образование и последваща диверсификация на висши училища, което води до диверсификация на мисията, профила, стратегията на обучението. Тази тенденция е доведена до своята крайност в България.

На второ място, конкуренцията се превръща във водещ фактор на пазара на висшето образование и науката. Висшите училища все по-интензивно се конкурират за фондове, студенти и репутация. В така променената среда доказаното качество е ключов фактор за тяхното устойчиво конкурентно предимство, което се формира чрез добавената стойност на образователната и научната услуга, вкл. организация, технология и бюджетиране. Това пряко е свързано с инвестициите в развитието на висшето образование и науката на макроравнище, което за нашата страна, за съжаление, е все още много ниско.

През 2019 г. НБС ВОН – КНСБ, ще продължи изследването по темата с оглед мониторинг на системата за социалното партньорство, възнагражденията, условията на труд, акредитацията, качеството на обучение и контрола в ДВУ.

6. Благодарности

Авторите изразяват благодарност към председателите на синдикалните организации, основни членове на НБС ВОН в ДВУ и на МОН за предоставените данни, както и към социалните партньори за направените препоръки в процеса на изследването.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Национален форум на тема „Предизвикателствата пред държавните висши училища в България: тенденциите за развитие – година по-късно“, Университет за национално и световно стопанство, София, 08.10.2018 г. (<http://von-knsb.org/index.php/news/250-2017-06-21-21-06-14>)
2. Пак там.
3. Пак там.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Valcheva, L. & Asparuhov, S. (2017). Comparative Analysis of the Status of the State Higher Schools in Bulgaria. *Strategies for Policy in Science and Education*, XXV, issue 3, p.240 – 269. [Вълчева Л., & Аспарухов, С. (2017). Систематизация и сравнителен анализ за състоянието на държавните висши училища в България. *Стратегии на образователната и научната политика*, Година XXV, Кнжка 3, с. 240 – 269].
- National Meeting on “*Problems and Prospects for Higher Education in Bulgaria*”, organized by the National Assembly under the Auspices of the Chair of the Parliamentary Commission on Education and Science Milena Damianova, July 3, 2018 at 12.00 in hall East of the National Assembly; Publication in the Trud newspaper, 03.07.2018 (<https://trud.bg/business-business-in-the-white-building/>) [Становище от НБС ВОН – КНСБ, Национална среща на тема „Проблеми и перспективи пред висшето образование у нас“, организирана в Народното събрание под патронажа на председателя на парламентарната Комисия по образованието и науката Милена Дамянова, 3 юли 2018 г. от 12.00 часа в зала „Изток“ на Народното събрание; Публикация във в. Труд, 03.07.2018 г. (<https://trud.bg/бизнесът-влиза-във-висшето-образование/>)]

THE STATE HIGH SCHOOLS IN BULGARIA AND THE DEVELOPMENT TRENDS – A YEAR LATER

Abstract. The publication reveals the results of a survey conducted in the beginning of 2018 in 33 State Higher Education Institutions in Bulgaria, according to data from the National Branch Union of Higher Education and Science at the Confederation of Independent Trade Unions in Bulgaria .

In the comparative analysis, structured in two parts - first, for the whole set of state higher schools and secondly – for state higher schools systemized in six units according to the specifics of the training in them, the progress of development of the state higher schools from 31.12.2016 to 31.12. 2017 is traced on the following parameters: 1) relative change in natural indicators (number of students, number of employees, number of teachers-scientists); (2) relative change in basic wages, incl. compared to the change in the regional average gross wages, according to data from the National Statistical Institute (NSI); (3) a change in the value of the additional wages.

The study is a logical extension of the publication „Systematization and Comparative Analysis of the Condition of State Higher Education Institutions in Bulgaria“ (Valcheva, Asparuhov, 2017) and is conducted on the basis of applied and forthcoming reforms in the system of higher education and science in Bulgaria and in support of the Social Partners of the Ministry of Education and Science and the Education and Science Commission at the National Assembly – aimed at Employers – to improve the efficiency of state higher schools governance in the context of new the requirements of the Higher Education Act, the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and other normative acts related to the way, the conditions and the order for the financing of higher education and the accreditation of the Higher Education Institutions.

✉ **Dr. Lilyana Valcheva, Assoc. Prof**
Dr. Stefan Asparuhov, Assist. Prof.

National Trade Union “Higher Education and Science”
Confederation of Independent Trade Unions in Bulgaria

1, Makedonia Sq.

1040 Sofia, Bulgaria

E-mail: valili777@yahoo.com

E-mail: asparuhov_stefan@abv.bg